

ook langs. Met z'n allen gingen we toen dia's bekijken van Hessel en Aukje Hoornveld. Het leek wel een quiz: na veel discussie en overleg konden we enkele vlinders op de dia een naam geven.

Om vijf uur was bijna iedereen weer naar huis. Leo bleef met de nog ongedetermineerde microvlinders achter. 's Zondags ging Leo door met determineren; een deel nam hij die avond mee naar Terschelling. Gerrit had ook een kistje met uilen achter gelaten die behoorde tot het geslacht *Amphipoea*. Door het maken van genitaalpreparaten of schoonpoetsen van het achterlijf kan men bij de mannetjes goed zien welke soort het is: *oculea*, *lucens* of *fucosa*. Hoera, alle drie soorten waren vertegenwoordigd!

Gezien de ervaring van deze determineerdag is het zeker voor herhaling vatbaar. We zullen volgend jaar weer in de kerstvakantie een determineerdag vaststellen en hopen dat deze dag ook zo gezellig zal zijn.

Geen bruine vuurvliinder minder!
Actie in bolwerk van de bruine vuurvliinder: Zuidoost Friesland
Kars Veling & Robert Ketelaar

Geen Vlinder Minder!

In het project 'Geen Vlinder Minder' bundelen natuurbeheerders, vrijwilligers en De Vlinderstichting de krachten voor behoud en herstel van de Nederlandse vlinderfauna. De doelstellingen van 'Geen Vlinder Minder!' zijn:

- het direct betrekken van beheerders en bezoekers van (natuur)gebieden bij ecologie en behoud van bedreigde dagvlinders.
- zorgen voor een actieve betrokkenheid van vrijwilligers bij evaluatie van het beheer en monitoring van de vlinders.
- herstel en bescherming van bedreigde dagvlinders door het geven van beheeradviezen op locatie.

Momenteel wordt Geen Vlinder Minder gericht op een aantal graslandvlinders, waarvan voor Friesland zilveren maan, aardbeivliinder, grote vuurvliinder en bruine vuurvliinder van belang zijn.

De bruine vuurvliinder.

De bruine vuurvliinder is een karakteristieke soort van bloemrijke en structuurrijke schrale hooilanden en heiden. Het ideale leefgebied van de bruine vuurvliinder is een gevarieerd landschap van kale stukjes, bloemrijke ruigtes en lage schrale vegetaties. Nectarplanten zijn er het hele jaar door aanwezig en

verspreid door het gebied staan waardplanten in open, schralere delen. In het Nederlandse landschap worden dergelijke matig voedselrijke overgangsvegetaties steeds schaarser door intensief agrarisch gebruik of een voortschrijdende verschraling. In Zuidoost Friesland komt de bruine vuurvlieder gelukkig nog redelijk veel voor en dit gebied kan gezien worden als een van de belangrijkste vliegplaatsen in Nederland.

Veldzuring en schapenzuring als waardplant.

De bruine vuurvlieder vliegt in Nederland in twee generaties: van begin mei tot eind juni en van begin juli tot eind augustus. In warme jaren kan er ook een derde generatie rondvliegen. De vlinders besteden een groot deel van hun tijd aan het zoeken naar eten. Ze bezoeken veel verschillende plantensoorten voor hun nectarvoorziening. De mannetjes verdedigen een territorium en zitten vaak op de uitkijk op bloemen die boven de rest van de vegetatie uitsteken. De eitjes worden afgezet op schapenzuring en veldzuring. De rupsen eten alleen van deze twee plantensoorten. De rups overwintert laag in de vegetatie, op een verdord blad in de strooisellaag. Half april verpopt de rups zich op de bodem.

Vochtig en droog.

De bruine vuurvlieder vliegt zowel in een droge als in vochtige terreinen. Op de droge zandgronden vinden we deze vlinder in heischrale graslanden, bloemrijke schrale hooilanden, wegbermen en droge heide. In de vochtiger laagveengebieden leeft de bruine vuurvlieder in vochtige schrale graslanden.

Meer in detail valt op dat binnen uitgestrekte voedselarme gebieden, zoals droge heidevelden, de bruine vuurvlieder wordt gevonden op de iets voedselrijkere plekken. Soms zijn dit plekken waar ooit wat gerommeld is of waar vroeger een akkertje is geweest. In wegbermen en hooilandjes leeft de bruine vuurvlieder juist op de voedselarmere stukjes waar de vegetatie laag en schraal is. De bruine vuurvlieder zoekt vooral open en zonnige plekjes op.

Overgangen van groot belang.

De droge zandgraslanden en heischrale graslanden waar de bruine vuurvlieder leeft, zijn overgangsvegetaties. Samenhang in het landschap is daarom zeer belangrijk. Die samenhang houdt in dat voedselarme vegetaties geleidelijk overgaan in voedselrijkere vegetaties. Deze overgangen zijn tegenwoordig vrijwel alleen nog aanwezig in kleinschalige halfnatuurlijke landschappen.

Toch bedreigd.

Zo op het eerste oog lijkt de bruine vuurvlieder niet erg kritisch te zijn. Een belangrijk knelpunt is echter het verdwijnen van leefgebieden. Veel voormalige vliegplaatsen worden nu óf intensief agrarisch gebruikt óf liggen in een natuurgebied dat steeds verder verschaald wordt. Hierdoor valt de bruine

vuurvliinder een beetje tussen de wal en het schip, aan de ene kant te voedselrijk en aan de andere kant te voedselarm.

Het verdwijnen van leefgebieden heeft ook tot gevolg gehad dat de overgebleven gebieden nu geïsoleerd van elkaar liggen. Hierdoor neemt de kans toe dat een populatie uitsterft en dat de locatie niet meer opnieuw door vlinders wordt opgezocht. Dat probleem is vooral zo groot omdat het voorkomen van de bruine vuurvliinder sterk fluctueert van jaar tot jaar, meer nog dan bij andere vlinders. Dit blijkt ook uit de bezoeken die we aan de beheerders brengen. Veel beheerders zeggen dat de soort veel voorkomt, maar als je doorvraagt blijkt het vaak te gaan om waarnemingen uit een topjaar (1990 of 1993 bijvoorbeeld), en dat recent er nog maar weinig waarnemingen zijn.

Beheer ook cruciaal.

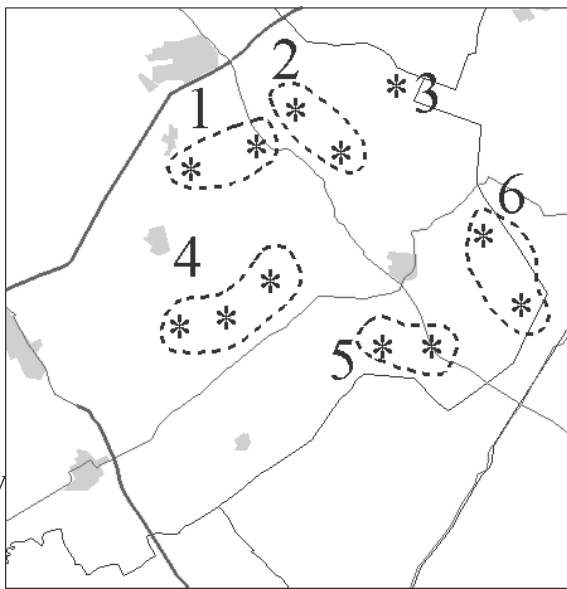
De graslanden waarin de bruine vuurvliinder leeft zijn zeer gevoelig voor eutrofiëring en verzuring. Met name de verrijking met stikstofverbindingen via de lucht van het verkeer en de landbouw leidt tot vergrassing, en daarmee verdwijnen open plekje en nectarplanten. Ook de kwaliteit van de waardplanten vermindert als gevolg van vermessing. Het beheer van de huidige leefgebieden is een ander knelpunt. Te intensieve begrazing, of begrazing in kleine natuurgebieden is negatief voor de bruine vuurvliinder. Hierdoor verdwijnen nectarplanten en in een aantal gevallen leidt begrazing tot vergrassing. In wegbermen leidt te vaak maaien (meer dan eenmaal per jaar) en klepelen tot het verdwijnen van de bruine vuurvliinder.

Zuidoost Friesland.

In Zuidoost Friesland komt de bruine vuurvliinder nog verspreid in flink wat kilometerhokken voor, zo blijkt uit de Atlas Dagvlinders in Fryslan. Toch blijkt ook hier bij nader onderzoek dat in veel kilometerhokken geen blijvende populaties aanwezig zijn. Er zijn zes kerngebieden te onderscheiden, die staan

aangegeven op

figuur 1.

Figuur 1, kaartje met daarop de onderscheiden zes hoofdvlieggebieden van de bruine vuurvlieder in Zuidoost Friesland.

1 Lippenhuizen / Wynjeterperschar	4 Dellebuursterheide en omgeving
2 Duurswouderheide	5 Schaopedobbe / Aekingerzand
3 Allardsoog / Bakkeveen	6 Ravenswoud / Fochteloërveen

Vlinderwachten gezocht.

Hoe gaat het met die soort in deze gebieden en hebben de afgesproken en eventueel uitgevoerde beheermaatregelen succes? Dat soort vragen zouden we graag beantwoord zien. Dit volgen kunnen we niet zelf, hiervoor zijn we afhankelijk van de beheerders of van vrijwilligers. Aangezien beheerders vaak niet aan het monitoren toekomen zijn we hard op zoek naar zogenaamde vlinderwachten. Deze personen zouden de soort moeten volgen, het liefst door jaarlijkse monitoring. Daarnaast zouden deze duizendpoten als contactpersoon met de beheerder moeten optreden. Zij merken in het veld eventuele goede of slechte zaken en zouden dat aan de beheerder moeten doorgeven. Tegelijkertijd kan deze, bij concrete vragen over beheer bijvoorbeeld in eerste instantie bij de vlinderwacht terecht.

Wat betekent dit concreet?

1. Bijhouden Rode Lijst-soort in een gebied:

Bij voorkeur: het jaarlijks lopen van een (soortgerichte) monitoringroute, volgens de richtlijnen van het Meetnet dagvlinders. Voor de bruine vuurvlieder betekent dit drie tellingen in mei-begin juni en drie in juli-augustus.

Als dit om welke reden dan ook niet mogelijk is:

Een soortgerichte monitoringroute eens in de twee jaar tellen of;

het jaarlijks bezoeken van het gebied tijdens de top van de vliegtijd en met goede weersomstandigheden om een indicatie te krijgen van het voorkomen van de soort.

2 Aanspreekpunt voor de beheerder:

De Vlinderwacht is per telefoon en eventueel e-mail bereikbaar voor vragen van de beheerder over de vlindersoort of over het beheer van de vliegplaats. Zo nodig gaat de vlinderwacht met de beheerder het veld in om ter plekke de situatie te bespreken.

3 Ongevraagde advisering:

De vlinderwacht heeft minimaal eenmaal per jaar persoonlijk contact met de beheerder om de ervaringen met de vlindersoort en met het gevoerde beheer te

bespreken. Als er tijdens het seizoen zaken ter verbetering zijn geeft de Vlinderwacht dit door aan de beheerder.

Er hebben zich al diverse mensen opgegeven als vlinderwacht, maar we kunnen er nog heel wat gebruiken. Op de werkgroepsbijeenkomst op 2 april zal er ook op dit project worden ingegaan en kunt u vragen stellen. U kunt uiteraard ook eerder al contact opnemen met:

De Vlinderstichting

Kars Veling

Postbus 506

6700 AM Wageningen

e-mail: : kars.veling@vlinderstichting.nl

(Bijzondere) vangsten in 2001

Gerrit Tuinstra

Inleiding.

In de vorige Flinterwille heb ik één en ander geschreven over mijn inventarisatie in De Alde Feanen, het afgelopen seizoen. Een aantal soorten die toen gevangen zijn, zijn getoond op de najaarsbijeenkomst.

Naast de ongeveer 180 soorten die tijdens deze inventarisatie “aan het licht kwamen”, heb ik veel meer soorten nachtvlinders gevangen. Het totaal aantal soorten (macro-nachtvlinders) dat ik in Friesland in het seizoen 2001 gevangen heb bedraagt ongeveer 335, verdeeld over 16 families, 36 subfamilies, 54 vangavonden/-nachten en 17 verschillende locaties (incl. Alde Feanen).

Kortom, er is in Friesland zeer veel te beleven op het gebied van nachtvlinders.

Hieronder zal ik een aantal bijzondere of anderzijds interessante soorten, die ik het afgelopen jaar gevangen heb (buiten de Alde Feanen), toelichten. Een aantal wat uitgebreider, een aantal wat beknopter.

Lasiocampa trifolii (Denis & Schiffermuller, 1775)